

اقدامات اولیه در برخورد با فرد مسموم

به هر ماده ای که هنگام ورود به بدن (خوراکی، تنفسی، تزریقی) و یا تماس با پوست موجب اختلال در تندرستی و یا موجب مرگ شود سم می گویند. مسمومیت عبارتست از اختلالات و آسیب هایی که توسط مواد سمی در دستگاه های گوناگون بدن ایجاد می شود و ممکن است بطور تصادفی یا در اثر بی احتیاطی و یا در مواردی بصورت عمدی بوسیله مواد سمی ایجاد گردد. لازم به ذکر است علاوه بر موادی که بطور معمول جزو سموم هستند برخی از مواد نیز که بطور معمول جزو سموم نیستند مثل داروها که در اثر مصرف بیش از حد و یا نادرست تبدیل به مواد مسموم کننده و زیان آور می شوند. تماس با سموم ممکن است به صورت ناگهانی با عوارض مشهود و سریع و یا تماس تدریجی همراه با بروز مسمومیت های تاخیری باشد. گاهی عوارض مسمومیت مدتها بعد از تماس با عامل مسمومیت بروز می کند.

بطور کلی راه های ورود سم به بدن عبارتند از: خوراکی، تنفسی، جذب پوستی، تزریقی

اغلب مسمومیت های خانگی از طریق خوراکی و یا تنفسی است که بطور خلاصه به بررسی این مسمومیت ها و کمک های اولیه مورد نیاز برای آنها می پردازیم.

مسمومیت های گوارشی (خوراکی)

مسمومیت های گوارشی از شایع ترین مسمومیت ها می باشند و اغلب بصورت تصادفی و بر اثر نگهداری مواد سمی و شیمیایی مختلف در ظروف نامناسب و یا ظروف مواد آشامیدنی اتفاق می افتد. در این نوع مسمومیت ماده سمی از راه دهان وارد بدن می شود. پس از مدتی عوارضی در فرد مسموم ایجاد می شود که این علائم با توجه به نوع سم، قدرت سم، مقدار مصرف، جثه فرد مصرف کننده و طول مدتی که از خوردن سم می گذرد متفاوت است.

مسمومیت از طریق خوراکی ممکن است با یکی از عوامل زیر بروز کند:

۱. مسمومیت غذایی که با خوردن غذاهای آلوده بوجود می آید. برای جلوگیری از آن باید شرایط صحیح نگهداری و پخت غذاها رعایت شود و کلیه غذاهای آماده قبل از مصرف کاملاً جوشانیده و کنسروها بصورت باز نشده به مدت ۲۰ دقیقه در آب جوشانده شود.
۲. مسمومیت در اثر مواد شیمیایی سوزاننده که شامل مواد شوینده خانگی مثل سفید کننده ها، جوهر نمک (اسید کلریدریک) و مواد جرم بر می باشد. در صورت بروز مسمومیت، دهان، مری و حلق دچار سوختگی می گرد و در صورت استفراغ خطرات مسمومیت چند برابر خواهد شد..
۳. مسمومیت در اثر داروها: مسمومیت دارویی در کودکان اغلب در اثر خوردن دوز تکراری دارو توسط اولیا و یا در اثر به دهان بردن دارو توسط کودکان نوپا و کنجکاو بروز می کند.

۴. **مسمومیت در اثر مواد نفتی:** استفراغ پس از مسمومیت با مواد نفتی می تواند باعث برگشت مواد نفتی به راه های تنفسی و شش ها و سبب عفونت ریوی گردد. لذا باید از استفراغ مصدوم جلوگیری نمود.
۵. **مسمومیت از طریق گیاهان سمی:** برخی گیاهان سمی عبارتند از اقاقیا، پیاز گل نرگس، غده گل شیپوری، آلاله، خرزهره، دیفن باخیا، آزالیا، فرفیون، کوروتون و سمی هستند و تماس پوست و مخاط دهان با شیرابه برگهای بریده آنها سبب سوختگی شدید پوست، تورم حلق و زبان خواهد شد
۶. **مسمومیت با سموم آفت کش:** شامل حشره کش ها، مرگ موش و سموم ارگانوفسفره و ارگانو کلره مصرفی در کشاورزی و فسفید آلومینیوم که به قرص برنج معروف است می باشد. برخی سموم آفت کش دارای آنتی دوت می باشند که باید در اولین فرصت تزریق گردد.

لازم به یادآوری است که:

بیشترین مسمومیت ها در منازل توسط داروهای موجود در خانه و نیز مواد نفتی ایجاد می شود به همین علت باید در مورد نگهداری مواد مذکور دقت بیشتری به عمل آید.

علائم و نشانه های مسمومیت های گوارشی:

وجود سوختگی یا رنگ سم بلع شده در اطراف دهان و لب ها، بوی غیر طبیعی دهان یا تنفس مصدوم، تنفس غیر طبیعی، نبض یا ضربان غیر طبیعی قلب، تعریق، مردمک های تنگ یا گشاد شده، تشنج، درد شکم، کف کردن، دهان یا افزایش ترشح بزاق، بلع دردناک، تهوع، اسهال و استفراغ

کمک های اولیه در مسمومیت های گوارشی:

اولین اقدام رقیق کردن سم می باشد برای این منظور باید در صورت هوشیار بودن بیمار به وی آب یا شیر خوراند. اقدام دیگر ممانعت از جذب و سپس کمک به دفع سموم از بدن بیمار می باشد. در مواردی که مطمئن هستید مسمومیت در اثر اسید قوی، ماده قلیایی و یا یک ماده نفتی نیست می توان اقدامات زیر را انجام داد:

۱. با خوراندن آب و شیر به مسموم سم را رقیق کنید.
۲. در صورت در اختیار داشتن ذغال فعال از آن برای جذب سم استفاده کنید. مولکول های ذغال در معده و روده به سم چسبیده و مانع جذب آنها می شوند. لذا می توانید به بیمار پودر ذغال فعال که در آب مخلوط شده است بدهید.
۳. هر چه سریعتر مصدوم را به بیمارستان یا مرکز پزشکی انتقال دهید.
۴. از ایجاد استفراغ در بیمار خودداری نمایید.

در درمان مسمومیت با مواد سوزاننده (اسید و قلیا):

از ایجاد استفراغ در بیمار خودداری نمایید. نیازی به دادن ذغال فعال نمی باشد، اگر مصدوم کاملاً هوشیار است و تشنج ندارد سریعاً مقدار زیادی آب یا شیر برای نوشیدن به او بدهید.

توجه دوباره: زمانی که مسمومیت بوسیله یک اسید قوی (جوهر نمک) یا یک ماده قلیایی قوی (مانند مواد جرم بر) یا بنزین و نفت ایجاد شده باشد، نباید شخص مسموم شده را وادار به استفراغ کرد.

نشانه هایی که شما را از وادار کردن مسموم به استفراغ باز می دارد عبارتند از:

سوختگی های اطراف دهان و لب ها، استنشام بوی نفت و بنزین از دهان مصدوم، بیهوشی، خانم حامله و مصدومی که ممکن است دچار حمله قلبی شده باشد.

هنگامی که شخص مصدوم استفراغ می کند وی را به پهلو یا شکم درحالیکه سرش پایین تر از باسن قرار دارد نگهدارید.

در مواردی که وادار کردن مصدوم به استفراغ ممنوع می باشد از خوراندن مقادیر زیاد مایعات، به مصدوم خودداری کنید زیرا افزایش حجم معده باعث افزایش خطر استفراغ در مصدوم می شود.

مسمومیت های تنفسی

در این حالت ماده سمی از راه دستگاه تنفسی و به هنگام نفس کشیدن وارد بدن می شود از بین این مسمومیت ها می توان به استنشاق گازهای شیمیایی گوناگون مانند کلر، آمونیاک، مونواکسیدکربن و دی اکسید کربن ناشی از بخاری، آبگرمکن، کرسی و یا اگزوز ماشین ها، اسپری حشره کش و یا سموم دفع آفات نباتی اشاره کرد. بخار متصاعد شده از ترکیب جوهر نمک و وایتکس بسیار خطرناک است خصوصاً برای چشم، پوست و ریه بنابراین توصیه می شود در هنگام استفاده از این مواد از ماسک یا پارچه مرطوب برای پوشاندن بینی و دهان خود استفاده کرده و از بکار بردن آن در مکان فاقد تهویه مناسب خودداری کنید.

بهترین اقدام برای مسمومیت های تنفسی

۱. خروج سریع فرد از محل منبع سم و مکان سر بسته و انتقال به فضای باز و استفاده از هوای آزاد
۲. کنترل و برقرار کردن تنفس
۳. شل کردن لباس های شخص مصدوم
۴. تماس با اورژانس یا انتقال مصدوم به مراکز درمانی جهت تجویز اکسیژن و داروهای مورد نیاز

مسمومیت های پوستی

سموم جذب شونده از طریق پوست، معمولاً موجب تحریک یا آسیب محل جذب می شوند. هر چند در بعضی موارد ممکن است سم، با آسیب کم یا بدون آسیب جذب پوست شود اما چنین مواردی نادر است. برای تعیین نوع سم می توان از خود مسموم کمک گرفت و یا وسایل موجود در اطراف مسموم را جهت یافتن نوع سم بررسی کرد. در برخورد با چنین مواردی:

۱. مصدوم را از منشاء سم دور کنید
۲. محل تماس پوست را با آب فراوان شستشو دهید
۳. لباس های آلوده فرد مصدوم را در آورده و پس از شستشوی پوست با آب فراوان، مصدوم به مرکز درمانی منتقل نمایید.

علائم و نشانه های عمومی مسمومیت های تماسی

۱- التهاب یا قرمزی پوست، سوختگی شیمیایی، شوک، بثورات جلدی، تجمع آب در پوست و ظهور تاول، خارش، تهوع و استفراغ

مسمومیت های تزریقی

چهار عامل عمده برای آن وجود دارد: مسمومیت تزریقی در اثر تزریق دارو به بدن، گاز گرفتگی حیوانات، مارگزیدگی، گزش حشرات

مسمومیت تزریقی در اثر تزریق دارو به بدن

تزریق بعضی از داروها به طریق مختلف، خواه داخل وریدی (IV)، داخل عضلانی (IM)، زیر جلدی (SC)، داخل جلدی (ID)، می تواند علائم و واکنشهای حساسیتی را ایجاد کند. همچنین برخی از افراد نیز به داروهای خاصی حساسیت دارند. نشانه ها و علائم اصلی به صورت شوک حساسیتی یا آنافیلاکتیک بروز می کند. علائم و نشانه های عمده شوک آنافیلاکتیک در اثر تزریق داروها: عبارت است از خارش در سراسر بدن، تورم، ضعف عمومی، بیهوشی، نبض و تنفس نامنظم. اقدامات و کمک های اولیه در مسمومیت تزریقی داروها: مانند کمک های اولیه شوک آنافیلاکتیک بوده و بیمار سریعاً باید به بیمارستان منتقل شود.

مارگزیدگی

دو نوع مار اصلی سمی و غیر سمی وجود دارد، مارهای سمی در نقاط مرکزی و کویری ایران وجود دارد و بعضی از آنها بسیار خطرناک و سم آنها کشنده است. مارهای سمی دارای چند مشخصه زیر هستند:

- ۱- سر مثلثی شکل یا سر مسطحی که از گردن پهن تر باشد.
- ۲- مردمکهای باریک دراز (مثل چشم گربه)
- ۳- لکه رنگی حساس به حرارت بین چشم و سوراخ دهان
- ۴- طول کوتاهتر
- ۵- رنگهای متفاوت

مارهای سمی از دندانهای نیش خود برای تزریق سم استفاده می کنند.

داخل این دندان مثل سر سوزن خالی بوده و مجرای داخل آن به کیسه زهر راه دارد. کیسه زهر که در سر مار و پشت گوش داخلی قرار دارد با انقباض و فشار وارد آمده در اثر گزش، فشرده شده و زهر از طریق مجرای داخل دندان نیش به داخل بدن مصدوم تزریق می شود.

علائم و نشانه های مار گزیدگی (با توجه به گونه مارها)

یک جفت علامت سوراخ شدگی، درد، قرمزی و تورم شدید در محل نیش، تهوع و استفراغ، اختلال بینایی، افزایش بزاق و عرق کردن، تنفس سخت که در موارد شدید ممکن است تنفس متوقف شود.

اقدامات و کمک های اولیه در مار گزیدگی

۱- بیمار را آرام کنید و کمک کنید تا دراز بکشد. ۲- محل گزیدگی را با آب و صابون با ملایمت شستشو دهید و با گاز استریل آهسته خشک کنید. ۳- استفاده از باند محدود کننده در ۳ سانتی متری بالای محل گزش الزامی است. ۴- ناحیه آسیب دیده را بی حرکت کنید. تنها درمان موثر مارگزیدگی، تجویز پادزهر آن در بیمارستان است.

نکته: هرگز از تورنیکه یا گارو برای بستن زخم استفاده نکنید، چون سرخرگها نیز بسته می شوند و بافتهای دورتر از محل گزش آسیب خواهند دید.

گزش حشرات

بیشترین گونه جانوری دنیا حشرات هستند و به همین ترتیب تعداد حشراتی که انسان را می گزند، محدود نیست. از جمله مهمترین این حشرات می توان از زنبور عسل، زنبور قرمز، زنبور درشت، مورچه آتشین، عنکبوت و عقرب و حشره دراکولا یا بند نام برد. برخلاف مارگزیدگی در گزش حشرات محل گزش تنها یک نقطه می باشد.

نشانه ها و علائم گزش زنبور عسل، زنبور قرمز، زنبور درشت، و مورچه آتشین:

درد ناگهانی، قرمزی، خارش، کهیر، تورم، تنگی تنفس، تغییر رنگ پوست، بیهوشی، شوک آنافیلاکتیک

اقدامات و کمک های اولیه در گزش حشرات

نیش حشره که در پوست جا مانده را با انبرک نوک تیز خارج کنید، محل را با کیسه آب یخ سرد نمائید، در صورت بروز شوک، درمان شوک باید سریعاً انجام شود و در صورت بروز علائم شدید شوک آنافیلاکتیک (خصوصاً در زنبورگزیدگی مصدوم را به بیمارستان منتقل نمائید. در مورد حشره دراکولا موضع آلوده به سم حشره را با آب و صابون شسته و با الکل طبی ضدعفونی نمایید. استفاده از کرم های ضد التهاب می تواند موثر باشد.

عقرب

بیشتر عقربهای سمی ایران در مناطق نزدیک کویر نظیر کاشان و همچنین اطراف اهواز زندگی می کنند. شدت گزیدگی بسته به میزان سم تزریق شده دارد. بیش از ۹۰ درصد گزش عقرب در دست روی می دهد و کودکان بیشترین افراد در معرض عقرب زدگی هستند.

نشانه ها و علائم عقرب گزیدگی

درد سوزاننده محل گزیدگی، تورم در حالت پیشرفت، تغییر رنگ محل گزش، تهوع و استفراغ، بی حسی و گزگز انگشتان، بیقراری و اضطراب، آبریزش از دهان، اختلال هوشیاری، بی اختیاری ادرار و مدفوع، تشنج.

اقدامات و کمک های اولیه در عقرب گزیدگی

مصدوم را به پشت بخوابانید و تا سه سانتی متر بالای محل گزش را با باند محدود کننده ببندید. محل را با کیسه آب یخ سرد کنید. هرگز یخ را روی پوست قرار ندهید. در صورت بروز شوک را درمان کنید. مصدوم را برای تزریق پادزهر به بیمارستان منتقل نمایید.